

הארץ, תרבות וספרות, 29.3.2008

פלאי מנגינת הברבור

מאת זהר שביט

נעה בלאס. בזכות אישיותה המיוחדת או בשל שיטתה?

אדם חבוי בתוך עצמו, גילוי וטיפול באמצעות מוסיקה, מאת נעה בלאס, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2007, 96 עמודים

בתל-אביב של שנות השבעים והשמונים גדלו ילדים מאושרים שלמדו מוסיקה אצל נעה בלאס. כבר בימים ההם היתה בה תחושת שליחות עמוקה ורצון להעניק לילדים, בעיקר לאלה שגורלם לא שפר עליהם, והיא הפליאה לעבוד עם ילדי בית הילד, הנמצא בלב תל-אביב, אך רחוק ממנה שנות אור. מאז הנחילה נעה בלאס את תורתה לעשרות מורים, שהמשיכו ללמד לפי שיטתה מוסיקה לילדים "רגילים", ואילו היא התרכזה יותר ויותר בעבודה עם ילדים ומבוגרים פגועי נפש, או לוקים בהתפתחותם.

נעה בלאס כתבה כמה ספרים שבהם הציגה את שיטתה, ועתה היא פורשת בספר הצנוע הזה את סיכום משנתה בדרך הייחודית לה. היא מתארת את היום-יום של עבודתה ללא כחל ושרק, עבודה שהצלחות בה נראות למתבונן מבחוץ מזעריות וכמעט חסרות משמעות, והן מלוות בתסכולים עמוקים ובמאמץ אדיר. בלאס מספרת על חמישה מקרים של פגועי נפש, או "מפגרים", שהעבודה אתם חוללה בהם פלאים. הנה לדוגמה סיפורו של מנחם. עד גיל 48 לא יצר קשר עם הסביבה וידע להגות רק שלוש מילים: "הלו, פיפי, עוגה". בלאס, שראתה אותו יום מאחורי הגדרות, וזכתה לברכת ה"הלו" שלו, ביקשה לשתף אותו בשיעורי המוסיקה הטיפולית שלה. המטפלים סברו שאין טעם בכך, אבל נעה בלאס התעקשה. היא לא ויתרה גם כאשר במשך שנה שלמה סירב מנחם לשבת בכיתה עם שאר המטופלים וצפה בכל השיעורים מחרך בית השימוש, שבו ביכר לשבת. אולם בשנה השנייה התחולל הנס: מנחם התיישב בתחילת השנה בכיתה והשתתף בפעילויות. כישורי הדיבור שלו נשארו בעינם, אבל הוא מצא דרכים ליצור אינטראקציה. התיאור כיצד "אימץ" לעצמו מטופל עיוור, שסבל גם הוא מפיגור קשה, והוציא אותו מדי יום לטיול, מרגש מאוד.

לא פחות מרגש ממנו הוא הסיפור על יעקב והים. יעקב, שכונה במכבסת המלים המתארת את האנשים האומללים האלה "מקרה ארצי", כלומר אדם שמשפחתו נטשה אותו, נחשב למקרה אבוד: אדם שאינו מתקשר עם סביבתו ואינו מבין דבר.

בלאס פגשה בו לראשונה כשהיה בן שלושים, לאחר שהיה מאושפז במעון 15 שנים. אחת מעיניו נעקרה מהמכות שנתן לעצמו והוא לא שלט בצרכיו וישב ללא הבעה. נעה בלאס סברה שהמכות האלה הן ביטוי לרצונו להרגיש וביקשה לגרום לו להרגיש משהו שונה. כאשר השתתף בפגישות בחברתם של עוד אנשים פגועי נפש ולקויים המשיך להכות את עצמו, ובלאס המשיכה לעבוד עם הקבוצה. היא השמיעה לקבוצה את "מנגינת הברבור" מאת סן סנס והובילה ברבור מפלסטיק על זרועו ועל חזהו של יעקב, ולא נואשה כאשר המשיך להכות את עצמו.

יום אחד הציעה לו לטפוח על חזהו במקום להכות על לחיו, אבל יעקב לא הגיב. להפתעת כולם, בשיעור שהתקיים שבוע לאחר מכן, החל לטפוח על חזהו והמכות על לחיו הלכו ופחתו. בהדרגה הפסיק יעקב להכות את עצמו וחלל הלחי השמוטה בצד העין שנעקרה החל להתמלא. נעה בלאס החליטה לקחת את הקבוצה לטיול בים וסיפרה על כך לקבוצה, ואז התחולל מה שנראה בעיני המטפלים כנס. יעקב, שמעולם לא יצא מגבולות המעון ולא גילה שום עניין במתרחש סביבו, החל לסמן בראשו בעקשנות לעבר פינה בקיר שעליה היה צילום של ים. בדרך לא ברורה התקשר יעקב לעולם ולאחר שהוזכר הים לקבוצה ידע לזהות את הים שבתמונה.

כאשר קוראים על המקרים האלה אי אפשר שלא לחשוב כמה הרבה אפשר לעשות עם האנשים האלה, שאינם עומדים בסטנדרטים של החברה. אי אפשר גם שלא לחשוב עד כמה החברה מבקשת להרחיק את האנשים האלה מעבר לגבולותיה. אמנם אנו מצדיקים את סגירתם והרחקתם בטובת המטופל, ולכאורה ההרחקה הזאת נעשית כדי להעניק להם את הטיפול הטוב ביותר. חברות מתקדמות במערב (שישראל למרבה הצער אינה נמנית עמן), אף מתגאות בהקצאת המשאבים לטיפול במי שהוגדרו כמפגרים וכפגועי נפש. אבל מעבר לשיקולים ההומניטריים המנמקים את ההרחקה מהחברה, רובנו מעדיפים שלא לדעת על פגועי הגורל. לרובנו אין האומץ והכוח הנפשי - כאלה שחוננה בהם נעה בלאס - כדי להתמודד עם הקשיים שמציבה ההתמודדות היום יומית עם האנשים האלה.

בדברי ההקדמה שלה פורשת נעה בלאס את האני מאמין שלה: "אני מאמינה שבעתיד ניתן יהיה לאבחן ולהגדיר לפחות שלושים אחוז מכלל האוכלוסייה המוגדרת כיום כבעלי פיגור בינוני כאנשים עם קשיי למידה שניתן להתמודד עמם, וניתן לאפשר להם לתפקד בחברה. שרשרת הידע יכולה להתחבר אליהם דרך אמנות, מוסיקה, ציור וריקוד" (עמ' 12). עם זאת, מי שמכיר את נעה בלאס אינו יכול שלא לתהות אם הצליחו הטיפולים בזכות אישיותה המיוחדת והחד-פעמית, או בשל שיטתה, או בזכות החיבור של שני אלה. הספר הזה ידבר אל כל מי שמאמין בכוחה של הרוח ושל המוסיקה ושל הטוב שבאדם. הציבור הרחב של המטפלים ימצא בו כמובן עניין מיוחד.